

10 jaar VNJA: het verlanglijstje van een jarige

Cindy Koole & Coosje Peterse

1

Op 12 april van dit jaar bestond de Vereniging van Nederlandse Jeugdrechtsadvocaten (VNJA) tien jaar! Een mooi moment om terug te kijken naar in het oog springende ontwikkelingen in de afgelopen jaren en om vooruit te kijken naar een aantal punten dat nog op onze verlanglijst staat.

In de afgelopen tien jaar is een hoop veranderd in jeugdrechtland. Invoering van het adolescentenstrafrecht, decentralisatie van de jeugdzorg, herziening van de kindbeschermingsmaatregelen, meer nadruk op de toepassing van de voor minderjarigen voortvloeiende rechten uit het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en uit andere internationale verdragen en richtlijnen, een te ontwikkelen richtlijn voor het benoemen van bijzondere curatoren, aandacht voor de positie van minderjarigen in (v)echtscheidingssituaties: slechts enige voorbeelden van belangrijke ontwikkelingen in de afgelopen jaren.

Rechtsbijstand aan minderjarigen of in zaken waarin minderjarigen zijn betrokken betekent voor de VNJA zowel oog hebben voor de rechtsbescherming van de minderjarige als voor het pedagogische aspect rond de minderjarige. In procedures over en met minderjarigen staat het belang van het kind altijd voorop.² De VNJA is tien jaar geleden opgericht met als doel de rechtspositie en de rechtsingang van minderjarigen te verbeteren. Zij wil dit onder andere realiseren door ervoor te zorgen dat de minderjarige die in aanraking komt met het recht, toegang kan krijgen tot een gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaat, die het belang van de minderjarige centraal heeft staan. Er is al veel bereikt de afgelopen jaren, maar

1 Door Cindy Koole (mr. C.M. Koole, voorzitter VNJA ("Vereniging van Nederlandse Jeugdrechtsadvocaten") en (jeugdrecht)advocaat bij Olie & De Jonge in Goes), Coosje Peterse (mr. C.C. Peterse bestuurslid HVJA ("Haagse vereniging van jeugdrechtsadvocaten") en (jeugdrecht)advocaat bij Sennef De Koning van Eenennaam Advocaten in Den Haag), in samenspraak en met redactie van Marjolein Rietbergen (mr. M.P.G. Rietbergen, (jeugdrecht)advocaat bij Meesters aan de Maas in Rotterdam), Marije Jeltens (mr. drs. M. Jeltens, voorzitter JRAA (vereniging "Jeugdrechtsadvocaten Amsterdam") en (jeugdrecht)advocaat bij JSTW Advocaten in Amsterdam), Eva Huls (mr. E. Huls, bestuurslid JRAA en jeugdrecht(advocaat) bij Reynaerde Advocaten in Amsterdam), Marije van Harskamp (mr. M. van Harskamp, bestuurslid VNJA en (jeugdrecht)advocaat bij HB Advocaten in Utrecht), Diana Hopmans (voorzitter VJAR ("Vereniging jeugdrechtsadvocaten Rotterdam") en (jeugdrecht)advocaat bij AdvokatenCollectief Oud-Charlois Rotterdam), Elisabeth van Meeteren (lid werkgroep jeugdrechtsadvocaten Alkmaar en (jeugdrecht)advocaat bij Buers Advocaten in Alkmaar) en Nicolette Plat (lid werkgroep jeugdrechtsadvocaten Alkmaar en jeugdrechtsadvocaat bij Knuwer Advocaten in Alkmaar).

2 Artikel 3 IVRK.

er is ook nog genoeg werk aan de winkel. We lichten graag een aantal punten op het verlanglijstje van de jarige nader toe.

Naar een gespecialiseerde toegevoegde jeugdrechtsadvocaat: 'gedoe' rond de 'lijsten'

Waar je vroeger als advocaat simpelweg een minderjarige kon bijstaan als je dat leuk vond (of dat zag als een gemakkelijke bron van inkomsten (...)) en op het lijstje (civiel of straf of beide) stond dat de rechter hanteerde voor het toevoegen van advocaten in die zaken waarin de wet dat voorschrijft³, worden advocaten sinds 1 juli 2013 door de Raad voor Rechtsbijstand (RvR) toegevoegd aan een minderjarige voor het verlenen van rechtsbijstand. Er zijn landelijke eisen opgesteld waar de jeugdrechtsadvocaat aan moet voldoen voordat hij door de RvR kan worden toegevoegd. Die eisen gelden voor zowel civiele als strafzaken.⁴ De achterliggende gedachte bij het samenvoegen van de lijsten is dat een minderjarige niet zelden met beide rechtsgebieden in aanraking komt, voortvloeiend uit eenzelfde problematiek. Daarnaast is de zogenaamde combi-zitting ontwikkeld, waarbij meerdere zaken die dezelfde minderjarige betreffen op eenzelfde zitting behandeld worden, ongeacht het rechtsgebied. Het is dan wenselijk om een en dezelfde advocaat de minderjarige te laten bijstaan.

Aan de landelijke specialisatievereisten en de toevoeging door de RvR is een lange discussie voorafgegaan, die nog altijd voortwoedt. Want wat zijn de eisen die gesteld moeten en mogen worden aan een gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaat? Het 'jeugdrecht' bevindt zich op het terrein van zowel het strafrecht als civiel recht en deels ook bestuursrecht. Is het wel noodzakelijk dat een advocaat die minderjarigen in strafzaken bijstaat ook minderjarigen in civiele (uithuisplaatsings-)zaken bijstaat en andersom? Dit kan juist ook ten koste gaan van expertise. Een goede jeugdstrafrechtsadvocaat is niet noodzakelijkerwijs even gespecialiseerd in het civiele jeugdrecht als in het strafrechtelijke jeugdrecht en andersom. Voorts

3 Artikel 489 Sv (aan een minderjarige die wordt gedagvaard voor de kinderrechter in een strafzaak, die een oproep krijgt voor een OM-zitting (waar de officier van justitie een taakstraf van 20 uur of meer wil opleggen of een geldboete van ten minste €115,-), artikel 6.1.10 lid 4 Jeugdwet (machtiging uithuisplaatsing in accommodatie voor gesloten jeugdhulp), artikel 1:212 BW en 1:250 BW (bijzondere curator in afstammingskwesaties of belangenstrijd tussen minderjarige en zijn wettelijk vertegenwoordiger), artikel 28 Sv (toegevoegde advocaat in piketfase op politiebureau).

4 Artikel 15 lid sub b Wet op de rechtsbijstand jo artikel 6b Besluit Inschrijvingsvoorwaarden advocatuur 2016 RvR: Om toegelaten te worden op de lijst dient men 12 opleidingspunten op het gebied van het Jeugdrecht (Civiel jeugdrecht/Jeugdstrafprocesrecht) in de 3 jaar voor de aanvraag te hebben behaald; 3 jeugdstrafzaken en 3 machtigingen plaatsing gesloten jeugdinrichting te hebben behandeld onder begeleiding van een al voor de specialisatie jeugdzaken ingeschreven advocaat. Indien ook deelname aan jeugdstrafpiketrooster: goedgekeurde strafpiket cursus gevolgd. Om op de lijst te kunnen blijven dient men per twee jaar minimaal 12 toegevoegde jeugdzaken te behandelen, waarvan minimaal een jeugdstrafzaak en minimaal een machtiging gesloten uithuisplaatsing. Daarnaast dient men per twee jaar minimaal 8 punten jeugdstrafrecht, waaronder een cursus actualiteiten, te behalen en per twee jaar minimaal 8 punten jeugd civielrecht te behalen.

is de vraag welke minimumeisen moeten en kunnen worden gesteld aan jaarlijks te volgen opleiding en het aantal te behandelen zaken. Een bijkomend aspect is dat het aantal jeugdzaken, zowel op strafrechtelijk als op civielrechtelijk gebied, jaar na jaar (drastisch) afneemt, ook niet evenredig over het land verdeeld is en dat het aantal advocaten op de lijst (te) hoog blijft. Reden waarom de eisen met betrekking tot het aantal te behandelen zaken nu niet overal kunnen worden gehaald. En het specialisme weer wordt uitgehold doordat te weinig 'vliegueren' worden gemaakt.

Rechtsbijstand aan minderjarigen kan en mag niet beschouwd worden als een gemakkelijke bron van inkomsten en een rechtsgebied 'dat je er makkelijk bij kunt doen', zoals dat vroeger wel werd gezien. Juist minderjarigen verdienen 'volwassen' rechtsbijstand. Dat betekent rechtsbijstand door in het rechtsgebied geschoolde advocaten met specifieke kennis van de ontwikkeling(sfase) van de minderjarige en de jeugdrechtsketen, maar ook met oog voor de mensen om de minderjarige heen. Het stellen van forse kennisvereisten is een must. Specialisatie is echter kostbaar en dus alleen mogelijk indien de vergoedingen op peil zijn. Daarnaast moeten de gestelde eisen haalbaar zijn. Zouden we niet weer terug moeten naar twee verschillende lijsten, waarbij wel de opleidingsvereisten voor civiel jeugdrecht en jeugdstrafrecht gehandhaafd blijven, maar niet het vereiste om in beide rechtsgebieden zaken te behandelen?

De VNJA was en is voortdurend in overleg met verschillende betrokken partijen om te proberen in geheel Nederland voor elke minderjarige rechtshulp van dezelfde hoge kwaliteit te krijgen; de specialisatie-eisen die gesteld worden en de vergoedingen die er tegenover staan, stonden en staan hoog op de agenda. Wat staat er nog meer op het verlanglijstje van deze jarige?

Zomaar nog wat andere perikelen uit de jeugdrechtspraktijk

De jeugdrechtsadvocaat heeft tot taak om de minderjarige cliënt (en vaak ook zijn ouders/verzorgers!) op begrijpelijke wijze te informeren over zijn rechten en plichten, uit te leggen wat een procedure inhoudt en wat hem te wachten staat en natuurlijk om de minderjarige cliënt tijdens een procedure en de zitting zo goed mogelijk te begeleiden, vertegenwoordigen en/of verdedigen. Dit alles doen onze jeugdrechtsadvocaten in zijn algemeenheid met bevlogenheid en toewijding en zij kunnen daarbij in een zaak het verschil maken.

Sommige zaken rondom de toevoeging van de jeugdrechtsadvocaat zijn echter voor de specialist niet goed uit te leggen aan de minderjarige cliënt en zijn ouders. Hierna volgt een aantal voorbeelden in willekeurige volgorde.

Geen ambtshalve toevoeging bij DNA-bezwaar

Een voorbeeld: een minderjarige die is aangehouden voor bijvoorbeeld diefstal, krijgt op het politiebureau een gratis gesprek met een advocaat en vervolgens blijft deze advocaat ook bij het verhoor. Dit is voor de minderjarige ondersteu-

nend, zorgt ervoor dat hij zich beter op zijn gemak voelt bij het verhoor en dus dat de politie snel een keurige verklaring op papier heeft. Ook tijdens de zitting wordt de minderjarige door zijn advocaat kosteloos bijgestaan vanwege de afgegeven last tot toevoeging. Wordt de minderjarige door de kinderrechter veroordeeld, dan kan hij na de zitting een brief van de officier van justitie ontvangen dat hij zijn DNA moet afstaan en dat zijn DNA in de databank wordt opgeslagen. De minderjarige heeft hier grote bezwaren tegen ("het was alleen maar diefstal van een blikje cola, een eenmalige vergissing, opgestookt door zijn vrienden en door het verblijf in een politiebureau heeft hij zijn lesje inmiddels wel geleerd"). Zijn advocaat kan dan bezwaar maken tegen het opslaan en verwerken van het DNA-profiel. Voor die procedure wordt de advocaat echter niet meer ambtshalve toegevoegd. Nu moet ineens bijstand door dezelfde advocaat aangevraagd worden bij de RvR en is de toevoeging en de hoogte van de eigen bijdrage afhankelijk van het inkomen van de ouders van de minderjarige en van hun mogelijkheid en bereidheid om dit voor hun zoon of dochter te betalen. Het inkomen en de bereidheid van ouders is dan dus van invloed op de vraag of het DNA-bezwaar kan worden ingediend of niet. Tenzij - in het uitzonderlijke geval - de minderjarige een enorme krantenwijk heeft, waarmee hij zelf de bijstand kan betalen, komt het er in de praktijk op neer komt dat de jeugdrechtsadvocaat deze minderjarige verder bijstaat zonder hiervoor een vergoeding te ontvangen. 'Liefdewerk, oud papier' komt in het jeugdrecht vaak voor. In die zin is de minderjarige afhankelijk van de bereidheid van de advocaat om zich vrijwillig in te blijven zetten. Het zou in het kader van de rechtsbescherming van de minderjarige, zeker in DNA-zaken, meer dan wenselijk zijn dat ambtshalve een advocaat wordt toegevoegd. Dit is dan ook een van de wensen op het verlanglijstje van de VNJA.

Geen ambtshalve toevoeging voor OM-zitting minder dan 20 uur

Het kan natuurlijk ook zijn dat de minderjarige uit het voorbeeld hiervoor, niet naar de kinderrechter hoeft, maar dat zijn zaak door de officier van justitie wordt afgedaan. Gebeurt dit in Middelburg dan heet dit een TRIP-zitting, in Breda (zelfde arrondissement!) of Rotterdam heet dit een Tommie of TOMmi-zitting en in Alkmaar een JOM-zitting! Dit zijn nog de verschillen waar advocaat en minderjarige verder geen last van hebben

Waar advocaat en minderjarige in het gehele land wel last van hebben, is dat geen advocaat wordt toegevoegd wanneer de officier van justitie bij een Tommie-, TOMmi-, TRIP- of JOM-zitting overweegt een werkstraf van 18 uur aan te bieden, of een geldboete van €100,-. In de ogen van de VNJA dient ook in dit geval de minderjarige (en zijn ouders!) een gedegen uitleg te kunnen krijgen over zijn rechten en plichten bij een dergelijke zitting. De minderjarige heeft immers recht op bijstand van een gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaat, temeer nu deze zaken op de justitiële documentatie verschijnen. Dit kan van belang zijn bij bijvoorbeeld een aanvraag van een verklaring omtrent gedrag, de VOG. Deze zaken kunnen derhalve van invloed zijn op de toekomst van de minderjarige. Wanneer niet ambtshalve een advocaat wordt toegevoegd, zal een jongere waarschijnlijk zelf

niet snel de weg naar een advocaat weten te vinden en wordt hij in ieder geval geconfronteerd met de kosten van rechtsbijstand (een hoge eigen bijdrage of honorarium). Een ambtshalve toevoeging in deze zaken staat ook op de wensenlijst van de VNJA.

Toevoegen van verschillende advocaten

Waar advocaat en minderjarige tevens last van hebben, is het feit dat indien de hiervoor aangehaalde minderjarige vervolgens, vanwege problemen thuis, uithuisgeplaatst dreigt te worden in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp (MUHP), het dan zomaar kan zijn dat hij ineens een nieuwe advocaat toegewezen krijgt via de rechtbank door de RvR. Jammer, want hij kon het juist zo goed vinden met de eerdere advocaat, die ook alles al over hem wist. Het toewijzen van een nieuwe advocaat gebeurt niet omdat de eerdere advocaat geen MUHP-zaken wil doen, maar simpelweg omdat het nog vaak voorkomt dat niet alle rechtbanken goed kijken of de minderjarige al eerder een advocaat had. Deze praktische strubbeling zou aangepast moeten worden.

Toevoegen in OTS-zaken

Bijstand aan minderjarigen betekent soms ook bijstand aan de ouders. In zaken waarin slechts een ondertoezichtstelling aan de orde is, is de minderjarige namelijk geen procespartij. Aan de minderjarige wordt dan geen advocaat toegevoegd. Dit op zich is al onwenselijk. De gevolgen van een uithuisplaatsing, of deze nu in een gesloten of in een open setting plaats vindt, kunnen voor de minderjarige (nagenoeg) even ingrijpend zijn. De minderjarige mag niet meer thuis wonen, wordt gescheiden van zijn ouders en soms ook van zijn broertjes en zusjes met (naast het juridische) alle emotionele aspecten van dien. Soms kunnen ouders (al dan niet met hun gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaat) de belangen van hun kind goed dienen. Maar vaak genoeg komt het voor dat dit helemaal niet het geval is, of dat de minderjarige (juist in die zaken) graag zijn stem zou willen laten horen. Of en wanneer dat mogelijk is, door toevoeging van een advocaat of bijzondere curator, verschilt nog steeds per rechtbank en zelfs per rechter. Hoog op de verlanglijst van de VNJA staat het waarborgen van de mogelijkheid voor de minderjarige om zijn stem te laten horen en zijn belangen ook in deze procedures vertegenwoordigd te zien. Het opstellen van een richtlijn over de benoeming van de bijzondere curator door het Landelijk Overleg Vakinhoud Familie-en jeugdrechters (LOVF) en de ontwikkeling van een landelijk protocol voor kwaliteits- en opleidingseisen die aan bijzondere curatoren worden gesteld, zijn natuurlijk goede ontwikkelingen, die de VNJA toejuicht. Maar zij blijft streven naar het vasthouden aan kwaliteitseisen en eenvoudige, eenduidige toevoeging in het hele land.

Ten onrechte gescheiden specialisatievereisten

Wanneer het onverhoopt na verloop van tijd niet beter gaat met de minderjarige en/of zijn ouders, kunnen de ouders (en de minderjarige) worden geconfronteerd met een gezagsbeëindigende maatregel. Sinds de invoering van de Wet Herziening Kinderbeschermingsmaatregelen per 1 januari 2015, wordt eerder besloten of een kind na een ondertoezichtstelling en uithuisplaatsing terug naar de ouder(s) kan, of dat een gezagsbeëindiging volgt. Waar advocaat, minderjarige en ouders in dat geval ongewenst mee te maken kunnen krijgen, is het feit dat weer een andere advocaat in beeld komt, omdat de advocaat die hem en/of zijn ouders bijstond in de OTS-/MUHPzaak, bij de RvR wel is ingeschreven voor het specialisme jeugdrecht, maar niet voor het specialisme personen- en familierecht. Deze advocaat krijgt dan geen vergoeding voor bijstand bij een verzoek strekkende tot de gezagsbeëindiging. De gezags- en omgangszaken zijn vaak zo nauw verweven met de jeugdbeschermingszaken, dat de VNJA ervoor pleit om deze zaken ook onder het jeugdrechtspecialisme bij de RvR te scharen.

Geen ambtshalve toevoeging gedurende PIJ-traject

In geval het nog slechter gaat met de minderjarige en hij onverhoopt veroordeeld mocht worden tot een PIJ-maatregel, dan lopen advocaat en cliënt tegen het volgende punt aan. In de aanloop naar en tijdens de zitting hebben zij uiteraard zeer intensief contact. Als de PIJ-maatregel is uitgesproken, volgt voor de jongere een intensief behandeltraject in een gesloten setting. Deze verloopt vaak niet zonder slag of stoot. Regelmatig wordt een beroep gedaan op de jeugdrechtsadvocaat door de jongere, zijn ouders of de behandelinstelling om de jongere te begeleiden en te vertegenwoordigen en om toezicht te houden op de (voortgang) van de behandeling en de rechtspositie van de jongere. Tijdens de looptijd van de PIJ-maatregel wordt echter geen advocaat toegevoegd en kan alleen voor specifieke klachtprocedures een toevoeging worden aangevraagd. Pas als de verlenging van de PIJ in zicht komt na verloop van de eerste twee jaar, volgt een ambtshalve toevoeging. Dit betekent in theorie dat de jongere twee jaar lang in een jeugdinrichting zou kunnen verblijven zonder een advocaat te zien. Uiteraard geldt ook hier 'liefde-werk, oud papier' en bezoeken onze jeugdrechtsadvocaten in de praktijk hun cliënt zonder een vergoeding te ontvangen. Een betrokken jeugdrechtsadvocaat laat een minderjarige niet zitten, zeker niet twee jaar lang in een jeugdinrichting zonder hem ooit te spreken en/of bezoeken. Een wens op het verlanglijstje van de VNJA is om ook deze bijstand formeel te regelen.

Concluderend: werk aan de winkel

De VNJA is tien jaar geworden. In de afgelopen jaren is de bijstand aan minderjarigen flink verbeterd en uitgedoeld tot een volwaardig specialisme. Er zijn ook nog wensen om de positie van de minderjarige verder te verbeteren. Hiervoor is een aantal voorbeelden beschreven, waar verbetering mogelijk en vaak ook nood-

zakelijk is. En de lijst is nog veel langer: toevoeging van een jeugdrechtsadvocaat in leerplichtzaken, meer inzet van (herstel)bemiddeling, alternatieven voor voorarrest en jeugddetentie, een verbetering van de interne rechtspositie van de minderjarige in de gesloten setting... Een betrokken, gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaat zou in deze situaties een waardevolle bijdrage kunnen en moeten leveren, maar dit is helaas nog niet altijd goed geregeld. In sommige gevallen is aanpassing van de praktijk nodig, in andere gevallen (ook) aanpassing van de wet. De jeugdrechtsadvocaten maken zich uiteraard voor beide hard. Het is in het belang van de minderjarige als hij in belangrijke procedures en situaties steeds kosteloos rechtsbijstand kan ontvangen van een betrokken en gespecialiseerde, bij voorkeur steeds dezelfde, jeugdrechtsadvocaat. Deze zal op zijn beurt een redelijke vergoeding moeten ontvangen voor de werkzaamheden, om het specialisme op peil te kunnen houden. Dit komt de rechtsbescherming van de minderjarige ten goede en zal uiteindelijk ook voor de maatschappij een stuk goedkoper zijn.

We eindigen waar we begonnen: de verlanglijst van de 10-jarige. Er staat nog genoeg op dat verlanglijstje en er is nog genoeg werk aan de winkel: de VNJA maakt zich op voor haar volgende decennium!